

รุดงควัตร: แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา

Dhutaṅga Observance: The Guideline of Religious Heir Development In Buddhism

พระครูปลัด ทินกร อิสสรโร (คองถาวร)¹, พระศรีวินยาภรณ์^{2*}

Phrakhrupalad Tinnakron Isasro (Kongthavorn)^{1*}, Phra Srivinayaphon²

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย^{1,2}

Graduate School, Mahamakut Buddhist University^{1,2}

Corresponding Author's E-Mail: Srivin2558@gmail.com*

Received: 02/02/2022, Revised: 08/02/2022, Accepted: 04/04/2022

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง รุดงควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ดังนี้
1) เพื่อศึกษาหลักรุดงควัตร 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา 3) เพื่อบูรณาการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาด้วยหลักรุดงควัตร 4) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ “รูปแบบบูรณาการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาด้วยหลักรุดงควัตร” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ 12 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่าหลักรุดงควัตรในพระพุทธศาสนาที่มีมาในพระไตรปิฎกแค่เพียง 8 ข้อเท่านั้น ซึ่งมีใจความว่า รุดงค์เป็นวัตรแต่ไม่เป็นศีล มี 8 ข้อ คือข้อ 1 ถึง 8 คือ 1) ปังสุกุลิ๊งคุดงค์ (นุ่งห่มผ้าบังสุกุล) 2) เตจิวริ๊งคุดงค์ (ทรงไตรจีวร) 3) ปินทปาติ๊งคุดงค์ (เที่ยวบิณฑบาต) 4) สปะทานจาริ๊งคุดงค์ (เที่ยวบิณฑบาตตามลำดับ) 5) ชลุปัจฉาภัตติ๊งคุดงค์ (การห้ามภัตเมื่อภายหลัง) 6) อารัญญิ๊งคุดงค์ (การอยู่ป่า) 7) ยถาสันถิติ๊งคุดงค์ (การอยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้) 8) เนสัชชิ๊งคุดงค์ (การนั่ง) ต่อมามีการเพิ่มรุดงควัตรเข้ามาอีก 5 ข้อ คือข้อ 9 ถึง 13 ปัจจุบันนี้ รุดงควัตรมี 13 ข้อ

การพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา พบว่า การปฏิบัติรุดงควัตรตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อขัดเกลาจิตใจ เป็นคนมักน้อย สันโดษ เลี้ยงง่าย เป็นต้น ศาสนทายาทปฏิบัติรุดงควัตรของพระมหาเถระ ในสังคมไทยที่ปรากฏเด่นชัดในหลักของการปฏิบัติรุดงควัตร ประกอบด้วย 1) หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต 2) หลวงปู่ดูลย์อดุลโล 3) ท่านพ่อลี ฌมธโรและ 4) พระมหาบัว ญาณสมปนโน เป็นต้น ได้ถือปฏิบัติรุดงควัตรมาเป็นประจำไม่ลดละการปฏิบัติรุดงค์จึงเป็นการทวนกระแสเข้าสู่วิถีเดิมของการปฏิบัติ เนื่องจากอัครสาวกในพุทธกาลมี พระมหากัสสปะเถระ ได้ปฏิบัติตามคำสอนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วส่งผลให้บรรลุผลได้ตามต้องการ

บูรณาการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาด้วยหลักธุดงค์วัตร พบว่า ธุดงค์ทั้ง 13 ข้อ ในแต่ละข้อสามารถปฏิบัติเคร่งครัดได้มากน้อยโดยแบ่งเป็นขั้นอนุภักซ์ ขั้นกลางและขั้นธรรมดา การปฏิบัติธุดงค์ย่อมเป็นผู้สันโดษในปัจจุบัน 4 ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม (จีวร) อาหาร (บิณฑบาต) ที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ) และยารักษาโรค ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะของธุดงค์กรรมฐานที่ขอบนิยมนิปฏิบัติธุดงค์ไปพร้อมกับการเจริญสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ดังนั้นธุดงค์วัตรเป็นวัตรปฏิบัติเพื่อพัฒนาศาสนทายาทให้เป็นผู้มีกนน้อย สันโดษ เลี้ยงง่ายอันจะทำให้เป็นผู้มีความสุขทั้งกายและใจในการดำเนินชีวิตในสังคัม

คำสำคัญ: 1. ธุดงค์วัตร, 2. แนวทางพัฒนาศาสนทายาท, 3.พระพุทธศาสนา

ABSTRACT

The objectives of the dissertation on Dhutanga Vatta: The Guideline of Religious Heir Development in Buddhism were as follows : 1) to study the principles of Dhutanga in Theravada Buddhist Scriptures, 2) to study the development of Buddhist heirs in Theravada Buddhism, 3) to integrate the development of religious heirs with Dhutanga principles, and 4) to propose a form of knowledge with a model on the religious heir development integrated with Dhutanga principles. The data of this documentary study were gathered from documents and in-depth interviews with 12 experts.

The results of the study were found that according to the Tipitaka, there are only 8 Dhutanga principles. Dhutangas are not precepts but austere practices. The original eight items consist of 1) Pamsukulikanga, 2) Tecivarikanga, 3) Pindapatikanga, 4) Sapadanacarikanga, 5) Khalupacchabhattikanga, 6) Araññikanga, 7) Yathasanthatikanga, and 8) Nesajjikanga. In later time, 5 items were added. So at present there are 13 principles of Dhutanga.

The development of religious heirs in Buddhism found that the practice of Dhutanga Vatta is to refine the defilements and is to become negligent, secluded and simple. In Thailand, the prominent monks known in Dhutanga practices are Luang Poo Man Bhuridatto, Luang Poo Dul Atulo, Luang Phor Lee Dhammadharo and Luang Ta Maha Bua Nyanasampanno. The practice of Dhutanga is to return to the form of practice in the Buddha's time. At that time, Venerable Kassapa who followed the Lord's teachings had gained his goal as he wished.

For integration, the 13 principles of Dhutanga are classified into 3 levels of practices; austere, intermediate and moderate. The Dhutanga practice is to have contentment on the four necessities of life; clothing, food, lodging and medicine. The practice of Dhutanga is usually accompanied with the practice of meditation, both Samatha meditation and Vipassana meditation.

The knowledge obtained from the study can be concluded into “FDPPP” Model. F refers to Friend, D to Detachment, P to Perseverance, P to Patience, and P to Preaching Dhamma.

Keywords: 1. Dhutanga Observance, 2. The Guideline of Religious heir, 3. Development in Buddhism

1. บทนำ

พระพุทธศาสนามุ่งพัฒนาจิตใจของคนให้เข้าถึงความจริงของชีวิต ซึ่งสังคมสงฆ์เป็นสังคมแห่งการศึกษาพัฒนาตนอย่างแท้จริงทำให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างมีความสุข และเป็นอิสระ พระพุทธเจ้าทรงก่อตั้งสังคมสงฆ์ขึ้นมาเพื่อเป็นสังคมแห่งการศึกษาพัฒนาตน แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาจะต้องสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย โดยให้ศาสนทายาทได้ศึกษาทั้งฝ่ายคันถธุระและวิปัสสนาธุระเพื่อจะทำให้ศาสนทายาทเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีความรู้และความสามารถในการเป็นศาสนทายาทอย่างแท้จริง ด้วยการฝึกอบรมพัฒนาตน ในสมัยพุทธกาลทางพระพุทธศาสนานั้น พระสงฆ์นั้นมีบทบาทอย่างยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระสงฆ์สาวกที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเลิศในหมู่พระภิกษุสงฆ์ด้วยกันพระมหากัสสปเถระก็เป็นหนึ่งในพระสงฆ์ทั้งหลายที่ได้รับการยกย่องให้เป็นเลิศจากพระผู้มีพระภาคเจ้า พระมหากัสสปะเป็นสาวกที่สำคัญรูปหนึ่งซึ่งมีแนวทางในการปฏิบัติที่ตรงตาม เป็นที่เคารพศรัทธาของพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย โดยเฉพาะบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นคุณค่า สั่งสอนขององค์พระศาสดาและได้ขนานนามว่าผู้เป็นเลิศในทางธุดงค์และเป็นผู้นำ ในการทำกิจต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา บทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ เป็นผู้ที่มีความมักน้อยสันโดษ มีจริยาวัตรที่ตรงตาม นับได้ว่าเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่คณะสงฆ์ในสมัยครั้งพุทธกาลได้เป็นอย่างดีโดยปกติท่านจะถือธุดงค์ 3 ข้อ อย่างเคร่งครัด คือ 1. ถือการใช้ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร คือ ท่านจะไม่ยอมใช้ผ้าจีวรที่ทากยา มาถวายให้ 2. ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร คือ อาหารที่ฉันต้องเป็นอาหารที่ท่านได้มาจากการเที่ยวบิณฑบาตเท่านั้น 3. ถือการอยู่ป่าเป็นวัตรคือ ท่านพอใจอยู่ในเสนาสนะป่า ซึ่งนิยมเรียกภู อรัญญวาสี แปลว่า“พระป่า” (อง.ทสก.24/181/245) นั่นเอง

เนื่องจากการปฏิบัติธุดงค์วัตรในปัจจุบันนั้นพบปัญหาในการปฏิบัติมีความเข้าใจผิดของผู้ปฏิบัติเองคือพระสงฆ์และความเข้าใจผิดของคฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีข้อวัตรปฏิบัติมากมายหลายข้อทำให้ธุดงค์วัตรมีการปฏิบัติน้อยและธุดงค์วัตรยังเป็นข้อวัตรปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ปฏิบัติได้โดยไม่มีกัณฑ์บังคับให้ภิกษุทุกรูปต้องปฏิบัติแต่พระองค์กำหนดให้แล้วแต่ว่าใครจะสมัครใจถือปฏิบัติจึงเป็นสาเหตุให้ไม่ค่อยมีการนำธุดงค์วัตรมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติในยุคปัจจุบันเท่าที่ควรผู้วิจัยได้เห็นทัศนะของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อการปฏิบัติธุดงค์วัตรในอีกมุมมองหนึ่งที่ได้จากการสังเกตการณ์ คือบุคคลที่บวชเข้ามามีระยะเวลาจำกัด หรือบวชตามประเพณี พร้อมทั้งพระสงฆ์ผู้ให้การแนะนำการปฏิบัตินั้นมีจำกัด

จึงทำให้การปฏิบัติตรงคัมภีร์นี้น้อยลงในยุคปัจจุบัน หากบุคคลไม่จำกัดระยะเวลาในการบวชแล้วย่อมมีโอกาสฝึกปฏิบัติแบบอุกฤษฏ์เพื่อขัดเกลากิเลสสามารถสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนย่อมเกิดประโยชน์ทั้งส่วนตนและต่อสังคมโลก

การปฏิบัติตรงคัมภีร์ช่วยในการขัดเกลากิเลสและปิดกั้นกระแสแห่งอารมณ์ ช่วยให้เป็นผู้สันโดษ มกน้อยขึ้น ไม่ใช่สักขาบทที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้น แต่เป็น พระพุทธอาณุญาตสำหรับศาสนทายาทที่ต้องการจะปฏิบัติด้วยความสมัครใจของตนเอง เป็นข้อปฏิบัติที่ใครสมัครใจจะทำหรือไม่ก็ได้ เพราะไม่ใช่กิจจาเป็นหรือวินัยที่ต้องปฏิบัติตามโดยส่วนเดียว แต่เป็นข้อที่ท่านแสดงไว้สำหรับผู้ต้องการจะใช้วิธีนี้เป็นอุบายวิธีในการขัดเกลากิเลส (พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ), 2529), หน้า 500) ตรงคัมภีร์ฐานหรือตรงคัมภีร์จึง มีส่วนช่วยให้เกิดความมกน้อย สันโดษ ยินดีในที่สุด ประรณาคความเพียร เพิ่มส่วนแห่งอริยธรรม คือ ศิล สมาธิ ปัญญาให้สูงขึ้นได้อีกวิธีหนึ่ง เช่นเดียวกับกุศลธรรมเหล่าอื่น ๆ

เพราะเหตุนี้ หลักตรงคัมภีร์ทั้ง 13 ข้อ (ขุ.ม.29/81/60) คือ 1) ปังสุกุลิกังคะ ผ้าที่ไม่มีเจ้าของ โดยเป็นผ้าที่ถูกทิ้งไว้ในสถานที่ต่าง ๆ 2) เตจวิริงคังคะ ผู้ที่ใส่สอยผ้าจีวร 3) อย่างสำหรับนุ่งห่มคลุมกายเป็นนิจ 3) ปินทปาติกังคะ ผู้ที่ยึดปฏิบัติในการเที่ยวบิณฑบาตในช่วงเช้าตรู่เป็นนิจ 4) สปัตทานจาริกังคะ ผู้ที่เที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับเป็นวัตร 5) เอกาสนิกังคะ ภิกษุผู้ที่น่าอาหารมานั่งฉันบนอาสนะที่มีอยู่เพียงอาสนะเดียวเป็นนิจ 6) ปัตตปิมทิกังคะ ภิกษุผู้ฉันอาหารในบาตรที่ตนใช้เที่ยวบิณฑบาต โดยไม่นำอาหารออกมาวางฉันในภาชนะอื่น เพียงเพราะต้องการความสะดวกสบาย ต้องการแยกกับข้าวรับประทาน เหตุนี้ก็เป็นกิเลสอย่างหนึ่งที่ขัดกับหลักความสันโดษ 7) ขลุปัจฉาภัตติกังคะ คือ ผู้ที่ห้ามภักที่ผู้อื่นถวายภายหลังเป็นวัตร ห้ามภัก 8) อารัญญิกังคะ ภิกษุผู้เที่ยวตรงคัมภีร์ไป และเลือกพักอาศัยอยู่แต่เพียงในป่าเป็นนิจ 10) อัปโภกาสิกังคะ ผู้ที่อยู่ที่แจ้งเป็นวัตร ผู้ที่อยู่ที่แจ้งเป็นวัตร 11) โสสานิกังคะ ผู้ที่อยู่ป่าช้าเป็นวัตร ผู้ที่อยู่ป่าช้าเป็นวัตร 12) ยถาสันถติกังคะ ผู้ที่อยู่เสนาสนะตามแต่เขาจัดให้ ผู้ที่อยู่เสนาสนะตามแต่เขาจัดให้ 13) เนสัชชีกังคะ ผู้ที่ดำรงอยู่ด้วยเพียง 3 อิริยาบถ ที่ดำรงอยู่ด้วยเพียง 3 อิริยาบถ คือ ยืน เดิน นั่ง โดยละเว้นจากการนอนในช่วงยามที่มีใช้ช่วงเวลาอันพึงนอน เมื่อพระสงฆ์ปฏิบัติตามหลักตรงคัมภีร์ย่อมได้ความสันโดษเกิดความเพียรมีความอดทนย่อมประกาศธรรม

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ตรงคัมภีร์เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ปฏิบัติแล้วจะได้รับประโยชน์จากแนวคิดหลักการปฏิบัติตรงคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา และปฏิบัติของพระมหาเถระในสังคมไทยเพื่อให้ศาสนทายาททราบต้นแบบตามหลักปฏิบัติตรงคัมภีร์ตลอดจนการเสริมสร้างพัฒนาศาสนทายาทตามหลักตรงคัมภีร์ให้เป็นศาสนทายาทที่สามารถสืบสานพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาหลักตรงคัมภีร์
- 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา
- 3) เพื่อบูรณาการการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาด้วยหลักตรงคัมภีร์
- 4) นำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ “รูปแบบบูรณาการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาด้วยหลักตรงคัมภีร์”

3. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “จุดควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาวิจัยโดยการศึกษาจากแบบเอกสารต่าง ๆ (Documentary Research) เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ทรงคุณวุฒิ (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยได้นำหลักฐานจากหนังสือ ตำราต่าง ๆ เกี่ยวกับ “จุดควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” ที่มีเนื้อหาเหมาะสมกับงานวิจัย พร้อมกับค้นคว้าเอกสารทางวิชาการ วารสาร เว็บไซต์ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อยืนยันองค์ความรู้แนวทาง “จุดควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” คือ

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ประกอบด้วยเนื้อหาการศึกษาเกี่ยวกับ “จุดควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามแนวปฏิบัติจุดควัตรของพระมหาเถระในสังคมไทยและศาสนทายาทต้นแบบตามหลักจุดควัตรในพระพุทธศาสนา” มีดังนี้

1) ข้อมูลจากปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก และข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี เป็นต้น พร้อมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรา หนังสือ งานวิจัย วารสาร บทความ งานเขียนวิชาการ หนังสือพิมพ์ออนไลน์

2) ข้อมูลที่นำมาศึกษาเป็นกรณีตัวอย่าง ดังนี้ คือ 1. หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต 2. หลวงปู่ดุลย์ อตุโล 3. ท่านพ่อลี ธมฺมธโร และ 4. หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน เพื่อศึกษาปฏิบัติจุดควัตรของพระมหาเถระที่ถูกต้อง และเป็นวิชาการมากขึ้นตลอดทั้งให้เป็นแนวทางการพัฒนาของศาสนทายาทด้านต้นแบบตามหลักปฏิบัติจุดควัตรในพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์รุ่นใหม่ตลอดจนฆราวาสและประชาชนได้ศึกษาสืบไป

3) ศึกษาค้นคว้าเอกสารชั้นทุติยภูมิจากแนวคิด ทฤษฎี ตำราทางด้าน บทความ เอกสารอ้างอิงและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยแหล่งค้นคว้าจากหอสมุดแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัยและบุคคลที่เกี่ยวข้องอันเป็นที่ยอมรับในสังคม

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถในเรื่อง “จุดควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” จำนวน 12 รูป/คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1) สืบหาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าเก็บข้อมูลจากหลักฐานสำคัญ คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา พร้อมทั้งคัมภีร์อื่น ๆ ทางพระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับงานวิจัย

2) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) เป็นการสำรวจตำรา วิทยานิพนธ์ วารสาร บทความ เว็บไซต์ เอกสารงานวิจัย (Review Literature) โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าเก็บข้อมูลจากแนวคิดงานเขียนอื่น ๆ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทั่วไป งานเขียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับอันเป็นที่ยอมรับในวงงานวิชาการ

3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบเจาะจงกับผู้เชี่ยวชาญด้านต้นแบบการปฏิบัติจุดดั่งควัตรและผู้เชี่ยวชาญ “จุดดั่งควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” วิเคราะห์บทสัมภาษณ์จากบุคคลที่เลือกสัมภาษณ์ด้วยวิธีการถอดเทปสัมภาษณ์แล้วนำมาทำการวิเคราะห์วิธีตามหลักปฏิบัติจุดดั่งควัตรแบบจับประเด็นตลอดทั้งการออกภาคสนามเพื่อเสนอรูปแบบองค์ความรู้การเสริมสร้างแนวทางพัฒนาศาสนทายาทต้นแบบตามหลักปฏิบัติจุดดั่งควัตรในแต่ละสำนักและการสังเกตการณ์จากการปฏิบัติจุดดั่งควัตรของพระภิกษุผู้อยู่ในอาวาสแต่ละวัดเป็นต้น

4) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ เกี่ยวกับต้นแบบการปฏิบัติจุดดั่งควัตรพร้อมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสรุปผลของการค้นคว้าด้านเอกสารและจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อทราบถึง “จุดดั่งควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” นำข้อมูลที่ได้ศึกษามาทำการสังเคราะห์จัดประเภทแล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษาตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ให้สอดคล้องและเหมาะสมแก่เนื้อหาของงานวิจัยและศึกษาประเด็นต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เกี่ยวกับรูปแบบองค์ความรู้เกี่ยวกับ การเสริมสร้างแนวทางพัฒนาศาสนทายาทต้นแบบตามหลักจุดดั่งควัตรในพระพุทธศาสนา

5) บูรณาการข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารปฐมภูมิ และเอกสารทุติยภูมิพร้อมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แบบเจาะจงกับผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญจุดดั่งควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาเพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่

6) นำเสนอแนวทางและสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับรูปแบบเรื่อง “จุดดั่งควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอนเป็นแบบวิธีพรรณนาวิเคราะห์

7) นำเสนอบทสรุปและข้อเสนอแนะ นำองค์ความรู้ใหม่ในงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง “จุดดั่งควัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” การดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนั้นเมื่อนำมาแสดงเป็นแผนภูมิ จะได้แผนภูมิแสดงกระบวนการวิจัย (Research Process) ดังต่อไปนี้

5. ผลการวิจัย

หลักธุดงค์วัตรในพระพุทธศาสนา

ธุดงค์วัตร ตามที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา พบว่า ธุดงค์วัตรที่มีมาในพระไตรปิฎกที่จริงแล้วมีเพียง 8 ข้อเท่านั้น ซึ่งมีใจความว่า ธุดงค์เป็นวัตรแต่ไม่เป็นศีล มี 8 ข้อ คือข้อ 1 ถึง 8 ต่อมา มีการเพิ่มธุดงค์วัตรเข้ามาอีก 5 ข้อ คือ ข้อ 9 ถึง 13 ดังนั้น ธุดงค์วัตร มี 13 ข้อ คือ 1) ปังสุกุลิ๊งคธุดงค์ สมาทานการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร 2) เตจวิริ๊งคธุดงค์ สมาทานการทรงไตรจีวรเป็นวัตร 3) ปินทปาตคธุดงค์ สมาทานการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร 4) สปะทานจารคธุดงค์ สมาทานการเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับเป็นวัตร 5) ขลุปัจฉาภคคธุดงค์ สมาทานการห้ามภักตอันนำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตร 6) อาธัญญคธุดงค์ สมาทานการอยู่ป่าเป็นวัตร 7) ยถาสันถคคธุดงค์ สมาทานการอยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้อย่างไรเป็นวัตรเมื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบกับธุดงค์วัตรที่มีมาในวิมุตติมรรคและวิสุทธิมรรคแล้วทำให้ทราบว่ามีธุดงค์วัตรที่เพิ่มเข้ามาในภายหลังนั้นได้แก่ 8) เอกาสนคธุดงค์สมาทานการนั่งฉัน ฌ อาสนะเดียวเป็นวัตร 9) ปิตตปิณฑคธุดงค์สมาทานการฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร 10) รุกขมุคคธุดงค์สมาทานการอยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร 11) อัปโภกคธุดงค์สมาทานการอยู่ในที่แฉ่งเป็นวัตร 12) โสสานคธุดงค์สมาทานการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร 13) เนสซชคธุดงค์ สมาทานการนั่งเป็นวัตร

ธุดงค์ แปลว่า องค์คุณเป็นเครื่องกำจัดกิเลส องค์คุณของผู้ปฏิบัติมีเจตนาความตั้งใจขัดเกลากิเลส เจตจำนงในการละกิเลส เจตนาในการสมาทาน กล่าวคือ ธุดงค์วัตรคือข้อปฏิบัติที่เข้มงวดพิเศษเพื่อความขัดเกลากิเลสอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าไม่ได้บังคับให้ภิกษุถือปฏิบัติ ถือเป็นการสมัครใจที่จะปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติสามารถเลือกได้เองตามสมัครใจว่าจะปฏิบัติข้อใดเป็นเวลานานเท่าใด เมื่อจะถือปฏิบัติเพียงแต่กล่าวคำสมาทานธุดงค์วัตร ข้อที่ศาสนทายาทเลือก แล้วก็เริ่มปฏิบัติได้เลยการปฏิบัติธุดงค์วัตรด้วยอธิษฐานจิต หรือด้วยการเปล่งวาจา คุณประโยชน์ของธุดงค์วัตร คือการยังชีพโดยบริสุทธิ์ มีผลเป็นสุขเป็นของไม่มีโทษ เป็นของไม่มีภัย มีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว เป็นเหตุให้เจริญ เป็นเหตุให้สมปรารถนา การปฏิบัติเพื่อลดละอุปโลก บริโภคอยู่อย่างสมณเสียสละ ทำจิตให้เป็นอิสระพ้นจากพันธนาการเครื่องร้อยรัดขัดขวาง สู่ความเบาสบาย สงบ เอื้อต่อการเจริญสมาธิภาวนา

การพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา

การพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา พบว่า สภาพแวดล้อมในปัจจุบัน สังคมไทยยังขาดความกระจ่างเกี่ยวกับธุดงค์วัตร อุปนิสัยของศาสนทายาท และวัตถุประสงค์ในการบรรพชาเป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาและอุปสรรคอย่างไรก็ตามการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องให้ศาสนทายาทศึกษาค้นคว้าความรู้เข้าใจหลักธรรม ตลอดจนพระวินัยและคุณธรรมอันเป็นปัจจัยที่จะช่วยพัฒนาศาสนทายาทให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปจากพุทธกาลและศาสนทายาทยุคก่อน ซึ่งต้องมีกัลยาณมิตรผู้ที่เคยปฏิบัติธุดงค์วัตรให้ความรู้และชี้แนะเป็นตัวอย่างไปในทางที่ถูกต้อง การพัฒนาศาสนทายาทด้วยหลักธุดงค์วัตรจึงต้องมีเครื่องสนับสนุนทั้งภายในและภายนอกเพื่อให้ศาสนทายาทพัฒนาให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติ

จุดดั่งควัตรตามหลักพระพุทธรศาสนาเพื่อขัดเกลากิเลส เป็นคนมักน้อย สันโดษ เลี้ยงง่าย เป็นต้น หลักปฏิบัติจุดดั่งควัตรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธรศาสนาเถรวาท และแนวทางการปฏิบัติตามหลักจุดดั่งควัตรของพระสาวกในครั้งพุทธรกาล ทำให้ทราบถึงปัญหาของการปฏิบัติจุดดั่งควัตรของศาสนทายาทในปัจจุบัน อันเป็นเหตุให้ศาสนทายาทไม่ปฏิบัติจุดดั่งควัตร จึงจำเป็นต้องให้ศาสนทายาทรู้จักคุณค่าของการปฏิบัติจุดดั่งควัตรในการพัฒนาศาสนทายาท ในเบื้องต้นยอมเป็นผู้สันโดษในปัจจุบัน 4 ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม (จีวร) อาหาร (บิณฑบาต) ที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ) และยารักษาโรค ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะของจุดดั่งควัตรที่ขอบนิยปฏิบัติจุดดั่งควัตรไปพร้อมกับการเจริญสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ดังนั้น จุดดั่งควัตรเป็นวัตรปฏิบัติ เพื่อพัฒนาศาสนทายาทให้เป็นผู้มักน้อย สันโดษ เลี้ยงง่ายอันจะทำให้เป็นผู้มีความสุขทั้งกาย และใจในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน

แนวทางการปฏิบัติจุดดั่งควัตรที่พระเถระในสังคมไทยได้ยึดเอาหลักการปฏิบัติและเป็นแนวทางที่พระพุทธรองค์ทรงวางกรอบไว้ให้ปฏิบัติ ตลอดทั้งเดินตามรอยครูบาอาจารย์สมาทานถึจุดดั่งควัตรจนบรรลุธรรมในเบื้องต้น ประกอบด้วยพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต, หลวงปู่ดูลย์ อตุโล, ท่านพ่อลี ธมมธโร, หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน เป็นต้น ได้ถึปฏิบัติจุดดั่งควัตรมาเป็นประจำไม่ลดละ ปรากฏว่าเป็นผู้คล่องแคล่วชำนาญในทางนี้ตามจริตของท่านที่ได้ปฏิบัติจนถึงยุคในสมัยปัจจุบัน และได้อบรมสั่งสอนพระเถระผู้มาศึกษาอบรมด้วยจุดดั่งควัตรเหล่านี้ คือ การอยู่รูกงมูรุ่มไม้ ในป่า ในเขา ในถ้ำ เจือมผา ป่าช้า ซึ่งล้วนเป็นสถานที่เปล่าเปลี่ยวน่ากลัว บิณฑบาตเป็นกิจวัตรประจำวัน ไม่รับอาหารที่มีผู้ตามมาส่ง ที่หลัง เป็นต้น การปฏิบัติจุดดั่งควัตรจึงเป็นการทวนกระแสเข้าสู่วิถีเดิมของการปฏิบัติ เนื่องจากอัครสาวกในพุทธรกาลได้ดำเนินตามทางขององค์พระสัมมาสัมพุทธรเจ้า ต่างบรรลุผลในการปฏิบัติ และการปฏิบัติจุดดั่งควัตรยังให้อานิสงค์ต่อผู้ที่ปฏิบัติ ช่วยให้ผู้ที่ปฏิบัติพัฒนาทางด้านจิตใจ พัฒนาทางด้านปัญญาญาณและสะท้อนออกมาในรูปของพฤติกรรมที่ดูเป็นที่น่าเลื่อมใส หรือเป็นพระสงฆ์ที่มีปฏิบทางดงามพร้อมเป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดขึ้นกับพุทธรศาสนิกชนสืบมา

บูรณาการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธรศาสนาด้วยหลักจุดดั่งควัตร

บูรณาการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธรศาสนาด้วยหลักจุดดั่งควัตร พบว่า จุดดั่งควัตรทั้ง 13 ข้อ ในแต่ละข้อสามารถปฏิบัติเคร่งครัดได้มากน้อยโดยแบ่งเป็นชั้นอกุศลขุฎฐ์ ชั้นกลาง และชั้นต้น การปฏิบัติจุดดั่งควัตรสนับสนุนการงดเว้นจากการบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ที่เหลือเพื่อหรืองดเว้นการบริโภคที่เกินความจำเป็น การปฏิบัติจุดดั่งควัตรเพื่อคุณแห่งความเป็นสมณะผู้ปฏิบัติในพระพุทธรศาสนา เพื่อความก้าวหน้าในการประพุดิธรรม จนบรรลุธรรม จุดดั่งควัตรได้แพร่กระจายไปยังสำนักต่าง ๆ และมีศาสนทายาทถึปฏิบัติตามกันมาเป็นกระบวนการจนถึงปัจจุบัน ซึ่งถึถือว่าหลักจุดดั่งควัตรช่วยให้อาสนทายาทพัฒนาอย่างแท้จริง สิ่งที่จะช่วยให้อาสนทายาทสามารถปฏิบัติจุดดั่งควัตรได้ก็คือ พระธรรมวินัย สิกขาบท หลักธรรมคำสอน คุณสมบัติของศาสนทายาท และภาพแวดล้อม สิ่งเหล่านี้จะช่วยสนับสนุนให้อาสนทายาทมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติจุดดั่งควัตร อาทิ อปนกฎปฏิบทา 3 นิสสัย 4 ปัจจัย 4 อิทธิบาท 4 พละ 5 สัปบุริสสรธรรม 7 สัปบายะ 7 สิ่งสำคัญกัลยาณมิตรที่ช่วยส่งเสริมแนะนำให้การปฏิบัติจุดดั่งควัตรไปในทางถูกต้องตามหลักพระพุทธรศาสนา อันเป็นเหตุให้การปฏิบัติจุดดั่งควัตรนั้น บรรลุ

เป้าหมายสมเจตนา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการส่งเสริมการปฏิบัติจุดดวงควัตรที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาของศาสนทายาท

พระพุทธศาสนามีความสำคัญและมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ หลักศีลธรรมเป็นส่วนค้ำจุนให้พุทธบริษัทและสังคมเข้าใจกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีศาสนทายาทเป็นผู้มีความรอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมผ่านกระบวนการจุดดวงควัตรเพื่อพัฒนาตนผ่านกระบวนการไตรสิกขา ทำหน้าที่เผยแผ่ได้อย่างมีคุณภาพและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้อย่างยั่งยืน ถือเป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น

ในที่นี้จุดดวงควัตร 13 สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 หมวดด้วยกันคือจิวรบิดนทบาทเสนาสนะและความเพียรเมื่อนำมาพิจารณาหมวดที่ 1 ว่าด้วยจิวรก็คือเครื่องนุ่งห่มหมวดที่ 2 ว่าด้วยบิดนทบาทก็คืออาหารและยารักษาโรคหมวดที่ 3 ว่าด้วยเสนาสนะก็คือที่อยู่อาศัยและหมวดที่ 4 ว่าด้วยการปรารถนาความเพียร กล่าวได้ว่าจุดดวงควัตรเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประโยชน์ที่เกิดจากการปฏิบัติจุดดวงควัตรของพระสงฆ์สามารถแยกประเด็นวิเคราะห์ได้ 4 ประเด็นดังนี้

1) ประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติ (ผู้ปฏิบัติจุดดวงควัตร) วัตถุประสงค์ของจุดดวงควัตรนั้นไม่ใช่เพียงเพื่อให้พระจุดดวงควัตรได้ฝึกตนขัดกิเลสเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่เพื่อที่จะปลูกฝังศีลธรรมให้แก่ชุมชนเสริมสร้างความแข็งแกร่งด้านศีลธรรมให้แก่เครือข่ายบ้านวัดโรงเรียนดังนั้นประโยชน์จึงเกิดทั้งแก่พระจุดดวงควัตรและแก่พระพุทธศาสนา

2) ประโยชน์ต่อสังคม (พุทธศาสนิกชน) เป็นการสร้างความสามัคคีสร้างกิจกรรมร่วมกันของพุทธบริษัท 4 ญาติโยมและประชาชนทั่วไปได้มีส่วนร่วมแห่งบุญในการปฏิบัติธรรมของพระจุดดวงควัตรและอยู่ในหลักการระ 6 อันพระพุทธรูปองค์สรรเสริญเมื่อพูดถึง “จุดดวงควัตร” หรือ “พระจุดดวงควัตร” คนทั่วไปนึกถึงพระแบกกกลดเข้าป่าแสวงหาที่สงบสงัดวิเวกปฏิบัติธรรมแสวงหาครูบาอาจารย์ในป่าให้คำแนะนำสั่งสอนสมาธิบำเพ็ญเพียรทางจิตถ้าถามว่าพระก็อยู่ส่วนพระทำกิจกรรมของพระสงฆ์ไปคฤหัสถ์ญาติโยมก็อยู่ส่วนคฤหัสถ์ญาติโยมเมื่อเป็นเช่นนี้พระศาสนาจะเจริญได้อย่างไรดังนั้นการปฏิบัติจุดดวงควัตรของพระสงฆ์เองก็ดีคฤหัสถ์เองก็ดีล้วนสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นและสร้างศรัทธาให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเลื่อมใสในบวรพระพุทธศาสนามากขึ้นคือบ้านวัดโรงเรียนได้อานิสงส์ในการทำบุญให้ทานเป็นต้น

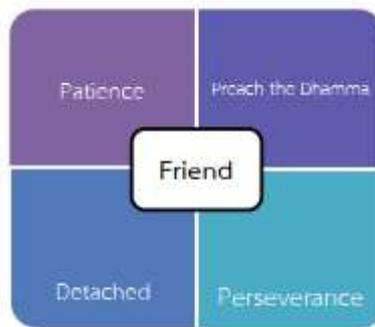
3) ประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา จุดดวงควัตรหากจะกล่าวให้ทันสมัยในสังคมยุคปัจจุบันก็คือจุดดวงควัตรเพื่อการฟื้นฟูศีลธรรมโลกการจาริกจุดดวงควัตรไม่จำเป็นต้องจาริกเข้าปฏิบัติเฉพาะในป่าเพราะบางข้อบางกรณีสามารถปฏิบัติได้ในเมืองการเดินจุดดวงควัตรเข้ามาในเมืองที่มีคนสัญจรไปมานั้นมิใช่เป็นสิ่งที่ไม่ดีต่อธรรมต่อวินัยพระสงฆ์ที่ออกจากกรีกไปที่ต่าง ๆ ล้วนได้ผ่านการฝึกฝนตนเองมาอย่างยิ่งยวดยึดมั่นในหลักไตรสิกขาเพื่อมุ่งเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลทั้งในสังคมเมืองและสังคมในถิ่นทุรกันดาน

4) ประโยชน์ต่อประเทศชาติอาจกล่าวได้ว่าพระภิกษุสงฆ์ที่ปฏิบัติจุดดวงควัตรไม่ว่าสำนักไหนก็ตามล้วนสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับประเทศชาติได้เป็นอย่างดีเช่นเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นที่ยอมรับของชาวต่างชาติและเป็นภาพลักษณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สายตาโลกที่สำคัญเป็นการปลูกฝัง

ศีลธรรมสู่บ้านวัดโรงเรียนเนื่องจากสังคมประชาชนหรือชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ได้ประโยชน์จากการปฏิบัติตามหลักธุดงค์วัตรเนื่องจากปัจจุบันนี้ชาวต่างชาติให้ความสนใจในการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนาด้วยการนำของพระสงฆ์ไทยที่มีภูมิความรู้ในการเผยแผ่เช่นหลักการปฏิบัติกรรมฐานเป็นต้นไม่ว่าชาวไทยหรือต่างชาติต่างก็ให้ความสนใจเพื่อนำไปพัฒนาชีวิตของตัวเองให้เจริญขึ้นในอนาคต

กล่าวโดยสรุป ธุดงค์วัตรเป็นวัตรปฏิบัติที่พระสงฆ์มักจะปฏิบัติควบคู่ไปกับการปฏิบัติกรรมฐาน เพราะธุดงค์วัตรจะสนับสนุนให้การปฏิบัติกรรมฐานเห็นผลในด้านสมาธิอย่างชัดเจนและรวดเร็วยิ่งขึ้น กิริยาท่าทางของพระธุดงค์กรรมฐานก็แลดูสงบเยือกเย็นเป็นที่น่าเคารพและน่าเลื่อมใสซึ่งเกิดจากการปฏิบัติธุดงค์วัตรนั่นเองโดยปกติแล้วหลักของการปฏิบัติพระภิกษุผู้มุ่งการบรรลุธรรมส่วนมากจะปฏิบัติโดยการเอาชีวิตเป็นเดิมพันเพื่อเข้าถึงแก่นแท้ของการปฏิบัติเช่นการปฏิบัติชั้นอุกฤษฏ์ซึ่งเป็นการทรมานตนเองอย่างกลาง ๆ ตามฐานะที่ตนสมารถถือปฏิบัติและอย่างเพลาคือเป็นไปตามบารมีที่ตนสร้างมาโดยการปฏิบัติไปเรื่อย ๆ ไม่มีกำหนดขอบเขตหรือตามจริตและความสามารถที่ตนพึงมีเป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 5.1 “FDPPP” Model

จากภาพสามารถอธิบายสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของ “ธุดงค์วัตร : แนวทางพัฒนาศาสนาสาหนาทายาทในพระพุทธศาสนา” ด้วย “FDPPP” Model ดังนี้

F = Friend กัลยาณมิตร

D = Detached สันโดษ

P = Perseverance ความเพียร

P = Patience ความอดทน

P = Preach the Dhamma ประกาศธรรม

F = Friend กัลยาณมิตร หมายถึง บัณฑิต หรือสัทบุรุษ กัลยาณมิตรทำหน้าที่เผยแผ่ความรู้หรือความดีงามแก่ผู้อื่น ชักจูงให้ผู้อื่นมีความรู้ความเห็นถูกต้อง หรือให้มีศรัทธาที่จะถือตามอย่างตนอย่างใดอย่างหนึ่ง จะโดยการสั่งสอน การแนะนำ หรือการกระจายความรู้ความเข้าใจกัลยาณมิตรมีความรู้ความเข้าใจ มีประสบการณ์ในสิ่งที่ปฏิบัติตนนั้นดีกว่า จึงสามารถช่วยชี้แนะบอกแนวหรือวิธีการที่จะทำให้การปฏิบัติง่ายขึ้นหรือมีทางลัดมากขึ้น กัลยาณมิตรที่ได้บรรลุผลการปฏิบัติด้วยตนเองมาแล้ว ย่อมอำนวยความสะดวกหรือประโยชน์ที่กล่าวมานี้ได้เต็มที่ ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดศรัทธา มีกำลังใจแรงกล้า จึงเป็น

ธรรมดาอยู่เอง ที่ควรจะเพ่งหวังกัลยาณมิตรที่มีคุณสมบัติสมบูรณ์เช่นนี้ก่อน สำหรับกัลยาณมิตรผู้จะทำหน้าที่ในการสอนให้ได้ผลจริง

D = Detached สันโดษ หมายถึง การปฏิบัติถูกต้อง เป้าหมายเพื่อการส่งเสริมพัฒนาจิตใจ เพื่อลดละกิเลสการยึดมั่นถือมั่นในวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ ให้อุบายใช้ตามความจำเป็นและเหมาะสมแก่สมณะสารูปทั้ง 13 ข้อ เพื่อพัฒนา กาย ศีล สมาธิ และปัญญา โดยการดูพัฒนาการในแต่ละด้านในการฝึกปฏิบัติว่ามีความเจริญก้าวหน้า มากน้อยเพียงใด ถ้าปฏิบัติตามหลักถูกต้องได้ผลดีก็ควรเพิ่มการปฏิบัติยิ่ง ๆ ขึ้นไป แต่ถ้าปฏิบัติแล้วเกิดอกุศลธรรมมากขึ้นก็ไม่ควรฝืนปฏิบัติ เพราะไม่เกิดประโยชน์ ให้อึดถือตามหลักการปฏิบัติตามจุดศัตรการปฏิบัติจุดศัตรเป็นข้อปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลส ทางโลก โภจร หลง ให้เบาบางเป็นแนวทางที่สำคัญให้ผู้ปฏิบัติมีกนน้อย สันโดษ มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต แห่งความพอและสุขสงบอย่างแท้จริงผล ศาสนทายาทเป็นผู้สันโดษ ยินดีตามมีตามได้ ตามกำลัง ตามสมควร แก่ภาวะฐานะของตน ๆ ย่อมเป็นผู้เลี้ยงง่าย สงบกายสบายใจสมเป็นสมณะในพุทธศาสนา อันนำมาซึ่งความศรัทธาเลื่อมใส ย่อมเป็นไป เพื่อเจริญรุ่งเรืองมั่นคง แห่งพระพุทธศาสนาสืบไป

P = Perseverance ความเพียร หมายถึง ความเพียรเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดคุณแก่ชีวิต ด้วยความพรากเพียรระวัง เพียรละ (กำจัด) สิ่งไม่ดี เพียรสร้างความดี เพียรรักษาความดี หมั่นยั่งยืน ต้องยึดหลักความขยันเพียรเป็นตัวเชื่อม วิริยจุดศัตร เป็นข้อวัตรปฏิบัติ ที่มุ่งเน้นให้ศาสนทายาท มุ่งมั่นตั้งใจสู่เป้าหมาย วิริยจุดศัตร เป็นข้อวัตรปฏิบัติ ที่มุ่งเน้นให้ศาสนทายาท มุ่งมั่นตั้งใจสู่เป้าหมาย คือความสำเร็จทำให้เห็นคุณค่าและความสำคัญ ของความขยันหมั่นเพียร และมีอิริยาบถที่เหมาะสมการปฏิบัติจุดศัตรจำเป็นต้องมีศีลวินัยเพื่อการปฏิบัติจุดศัตรให้สอดคล้องกับสิกขาต่างที่ศาสนาทายาทพึงควรปฏิบัติ ดังนั้นความเพียรขัดเกลากิเลสจึงเป็นปัจจัยในการปฏิบัติจุดศัตรเพื่อเป็นส่วนแห่งอริยธรรมคือศีลสมาธิปัญญาวิมุตติวิมุตติญาณทัสสนะ

P = Patience ความอดทน หมายถึง การพัฒนาจะทำให้ศาสนทายาทมีความอดทน มุ่งมั่นในการทำหน้าที่ รู้จักความพอเพียงแก่อัตภาพ ส่วนที่เหลือก็จะได้เฉลี่ยแบ่งปันแก่ผู้อื่น ทำให้สังคมอยู่ด้วยความมีเมตตา เอื้ออาทรต่อกันซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งในการอยู่ร่วมกันในทุกสังคม

P = Preach the dhamma ประกาศธรรม หมายถึง พุทธบริษัท 4 ปฏิบัติตามหลักคำสอนในพุทธศาสนา นำหลักจุดศัตรประกาศต่อสาธารณชนได้ปฏิบัติเหมาะสมแก่จริตของแต่ละบุคคลเกิดผลสำเร็จตามที่ต้องการ

6. อภิปรายผลการวิจัย

จุดศัตรเป็นวัตรปฏิบัติที่พระสงฆ์มักจะปฏิบัติควบคู่ไปกับการปฏิบัติกรรมฐานเพราะจุดศัตรจะสนับสนุนให้การปฏิบัติกรรมฐานเห็นผลในด้านสมาธิอย่างชัดเจนและรวดเร็วยิ่งขึ้นกิริยาท่าทางของพระจุดศัตรกรรมฐานก็แลดูสงบเยือกเย็นเป็นที่น่าเคารพและน่าเลื่อมใสซึ่งเกิดจากการปฏิบัติจุดศัตรนั่นเองโดยปกติแล้วหลักของการปฏิบัติพระภิกษุผู้มุ่งการบรรลุธรรมส่วนมากจะปฏิบัติโดยการเอาชีวิตเป็นเดิมพันเพื่อเข้าถึงแก่นแท้ของการปฏิบัติเช่นการปฏิบัติขั้นอุกฤษฏ์ซึ่งเป็นการทรมานตนเองอย่างกลาง

ๆ ตามฐานะที่ตนสมทานถือปฏิบัติและอย่างเพลาคือเป็นไปตามบารมีที่ตนสร้างมาโดยการปฏิบัติไปเรื่อย ๆ ไม่มีกำหนดขอบเขตหรือตามจริตและความสามารถที่ตนพึงมี

จากการวิจัยเรื่อง “จุดดวัตร : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” มีแนวทางไปในการสนับสนุนส่งเสริมศาสนทายาทให้ปฏิบัติจุดดวัตร ซึ่งได้พบว่าปัจจัยในการส่งเสริมศาสนทายาทก็คือสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปควรได้รับการพัฒนาส่งเสริมให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ระเบียบวินัยในพระพุทธศาสนาที่จะช่วยส่งเสริมให้ศาสนทายาทปฏิบัติจุดดวัตรได้อย่างดีงามประกอบด้วยหลักธรรมที่จะช่วยส่งเสริมให้ศาสนทายาทสามารถปฏิบัติจุดดวัตรได้ด้วยสุขภาพร่างกาย จิตใจและสติปัญญา กล่าวคือหลักไตรสิกขาที่ครอบคลุมให้ศาสนทายาทบรรลุวัตถุประสงค์ในการถือจุดดวัตรด้วยศีลสมาธิและปัญญาอันส่งผลให้ศาสนทายาทเห็นแจ้งหรือรู้ชัดสิ่งทั้งหลายตรงต่อสภาวะเข้าใจตามความเป็นจริงหรือตามกระบวนการสมถวิปัสสนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร) ว่าการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและกระบวนการเรียนรู้ในทางพระพุทธศาสนาคือการพัฒนาพัฒนาคน ได้แก่ ไตรสิกขาหรือสิกขา 3 ที่หมายถึงการศึกษาหาความรู้หรือมีการฝึกฝนอบรมพัฒนาให้ครบทั้ง 3 ประการ โดยเริ่มจากศีลสิกขา จิตตสิกขา และปัญญาสิกขา อันเป็นกระบวนการของการเรียนรู้ที่ถูกต้อง อภิปรายผลที่ต้องการส่งเสริมการพัฒนาศาสนทายาทสามารถดำรงตนอยู่อย่างปกติสุขได้รับการตอบสนองตามความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์อย่างเสถียร รัฐบาล มหาเถรสมาคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินส่งเสริมศาสนทายาทให้ได้คุณภาพมาตรฐานแล้วพระพุทธศาสนาสามารถสืบต่อไป (ภันธกานต์ กิมทอง, 2553: 235)

พระสุทัศน์ กตสาโร (ประทุมแก้ว) ได้เสนอสารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาจุดดวัตรในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาแนวการปฏิบัติจุดดวัตรของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติจุดดวัตรของวัดพระธรรมกาย วัดพระธรรมกายได้ให้ความหมายของ “จุดดวัตร” ไว้ว่า จุดดวัตรเป็นวิธีที่สามารถกำจัดกิเลสได้แบบเฉียบพลันทันตาเห็น และเป็นไปเพื่อความมักน้อยสันโดษ อาณิสสที่ที่เกิดจากการปฏิบัติจุดดวัตร คือ ทำให้พระที่จาริกไปตามสถานที่ต่าง ๆ อยู่อย่างสมถะเสียสละ ลดละอุปโภคบริโภค ทำให้จิตของท่านเป็นอิสระพ้นจากพันธนาการเครื่องร้อยรัดขัดขวาง สู้ความเบาสบาย สงบเอื้อต่อการเจริญสมาธิภาวนา บาเพ็ญความเพียร การท่องเที่ยวในที่ต่าง ๆ เป็นการฝึกจิต หลอมใจ ให้เข้มแข็ง มีสติระลึกรู้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีหลักการวัตถุประสงค์เป็นแบบอย่างเฉพาะ และมีแนวทางการปฏิบัติจุดดวัตรที่สอดคล้องกับพระไตรปิฎกเพียง 2 ข้อ ดังนี้ คือ 1) ถือการนั่งฉันบนอาสนะเดียวเป็นวัตร 2) ถือการอยู่ในเสนาสนะที่เขาจัดไว้ให้เป็นวัตร (พระสุทัศน์ กตสาโร (ประทุมแก้ว), 2556: ข)

พระไพศาล พุสุตโต (สุมาลี) ได้เสนอบทความเรื่อง “วิธีการสร้างศาสนทายาทของพระสายปฏิบัติในจังหวัดสกลนคร” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสร้างศาสนทายาทของพระสายปฏิบัติในจังหวัดสกลนคร มี 2 ขั้นตอนคือ (1) ผู้ขออุปสมบทต้องเข้ารับการฝึกฝนเป็นผ้าขาวก่อนอุปสมบทจริง (2) การตรวจสอบ คัดกรอง พระที่อุปสมบทจากสำนักอื่น ก่อนรับเข้าพำนักในวัดวิธีการสร้างศาสนทายาทที่

เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดสกลนครคืออบรมข้าววัด แต่ละสำนักจะมีขั้นตอนการอบรมและฝึกปฏิบัติ ขั้นตอนดังกล่าวคือการอบรมลูกศิษย์ แนะนำการเจริญจิตภาวนา สอนวิปัสสนากรรมฐาน นั้นเป็นภารกิจที่ครูบาอาจารย์ต้องให้การอบรมแนะนำดูแลให้คำปรึกษาลูกศิษย์อย่างใกล้ชิด การเข้ามาบวชตั้งแต่เป็นผ้าขาวเพื่อทดลองฝึกการปฏิบัติก่อนการบวชเพื่อเป็นพระภิกษุ ตลอดถึงศึกษาข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อเป็นการฝึกหัดความอดทนด้วยวิธีเหล่านี้ จึงทำให้พระสายปฏิบัติในจังหวัดสกลนครมีศาสนทายาทที่ดีสืบทอด และมีคุณภาพสามารถพร้อมเป็นผู้นำเป็นครูเป็นอาจารย์สั่งสอนลูกศิษย์รุ่นหลังอย่างต่อเนื่องตลอดมา (พระไพศาล พุสุตโต (สุมาลี), 2558: 130)

7. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “อุดมคติ : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยด้วยการวิเคราะห์เอกสารจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และเอกสารทางพระพุทธศาสนาเมื่อได้คำตอบในช่วงแรก แล้วผู้วิจัยนำคำตอบดังกล่าวมาทำการตรวจสอบความถูกต้อง ด้วยการสัมภาษณ์สอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาต่อจากนั้นผู้วิจัยได้นำการเสริมสร้างแนวทางการพัฒนาศาสนทายาทต้นแบบตามหลักอุดมคติในพระพุทธศาสนาส่งเสริมพัฒนาสามารถนำมาอธิบายได้ว่า “อุดมคติ : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” ประกอบด้วย การพัฒนาร่วมกันคือ ด้าน (Friend = กัลยาณมิตร) (Detached = สันโดษ) (Perseverance = ความเพียร) (Patience = ความอดทน) (Preach the dharma = ประกาศธรรม) ผู้วิจัยสามารถนำผลการวิจัยมาสร้างเป็นรูปแบบองค์ความรู้เกี่ยวกับ “การเสริมสร้างแนวทางการพัฒนาศาสนทายาทต้นแบบตามหลักอุดมคติในพระพุทธศาสนา” เป็นโมเดล “FDPPP” Model

8. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเรื่อง “อุดมคติ : แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานวิจัยดังนี้

1) คณะสงฆ์ควรสนับสนุนส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติอุดมคติที่ถูกต้องตามหลักธรรมคัมภีร์พร้อมคำแนะนำแนวทางการปฏิบัติอุดมคติที่สามารถปฏิบัติได้เหมาะสมกับยุคสมัยในปัจจุบันที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยแก่พุทธบริษัท 4 เพื่อเป็นความรู้และสามารถนำไปปฏิบัติตนที่ดั่งงามและเหมาะสมต่อผู้ถือปฏิบัติอุดมคติได้อย่างแท้จริง

2) คณะสงฆ์ควรสนับสนุนและส่งเสริมศาสนทายาทผู้บวชใหม่สามารถปฏิบัติอุดมคติได้พร้อมกับออกจาริกเพื่อการขัดเกลากิเลส ซึ่งมีพระสงฆ์เป็นผู้แนะนำสั่งสอน หลังจากการปฏิบัติแล้ว ศาสนทายาทที่ตั้งใจบวชไม่ลาสิกขาและมีความสมัครใจควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้ปฏิบัติอุดมคติตามสมควรในการปฏิบัติขั้นที่สูงขึ้นไปกล่าวคือการปฏิบัติระดับเพล่าให้ขยับเป็นการปฏิบัติระดับกลาง เป็นต้น

3) หน่วยงานของภาครัฐควรให้ความสำคัญในเรื่องการปฏิบัติตรงคัมภีร์ของศาสนายาथाที่จัดขึ้นเป็นคณะ เพื่อช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนาให้สืบต่อไป อีกประการเป็นการเผยแพร่พุทธศาสนาเถรวาทให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติซึ่งส่งเสริมวิถีชีวิตของบุคคล สังคมและประเทศชาติ

8.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

- 1) ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์คัมภีร์ในพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาการศึกษาบริโศคนิยม
- 2) การนำหลักคัมภีร์คัมภีร์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของศาสนายาथा (แต่ละกลุ่ม)
- 3) ศึกษาแนวทางส่งเสริมกัลยาณมิตรที่จะเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติคัมภีร์คัมภีร์ของศาสนายาथा
- 4) ศึกษาแนวทางการปฏิบัติคัมภีร์คัมภีร์ตามวิถีชีวิตเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

9. เอกสารอ้างอิง

การศาสนา, กรม. (2525). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง. เล่มที่ 2, 4, 10, 12, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 25, 29, 30, 37.* กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.

พระสุทัศน์ กตสาโร (ประทุมแก้ว). (2556). *การศึกษาคัมภีร์คัมภีร์ในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาแนวทางการปฏิบัติคัมภีร์คัมภีร์ของวัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี.* ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไพศาล พุสุตโต (สุมาลี). (2558). *วิธีการสร้างศาสนายาथाของพระสายปฏิบัติในจังหวัดสกลนคร.* ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์. *วารสารปณิธาน.* ปีที่ 11 ฉบับที่ 16 มกราคม - มิถุนายน 2558.

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ). (2529). *ธรรมปริทรรศน์ 2.* กรุงเทพมหานคร: ศรีสมบัติการพิมพ์.

กันธกานต์ กิมทอง. (2553). *ธรรมะแลงมาด้วยชีวิต.* นครราชสีมา: ัญญูพัทธ์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2561). *การพัฒนาที่ยั่งยืน.* (พิมพ์ครั้งที่ 21). วัดญาณเวศกวัน : นครปฐม.

เอกสิข ฐัฒพ์สิขหิรัญ. (2020). *การมีส่วนร่วมของประชาชนส่งผลต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี.* *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,* 3(2): 67-77.